

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies tertius et quartus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

Addenda Ad Diem IV. Octobris. In S. Marso Presb. Confessore. Pag. 341 in
Sylloge de S. Marso presb. confess.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72907](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72907)

AUCTORE
C. S.

cujus verba suffecerit recitasse. Opusculum hoc (inquit) in lacera et vetusta charta pergamena mihi occurrit eo modo, quo transcripsi, in bibliotheca Minorum convent. Assis.; sed in Firmamento Trium Ordinum fol. 22, in Manuali Minorum, et aliis vetustis codicibus aliter habetur, sæpiusque ipsius Francisci et B. Claræ fit mentio, tamquam qui in testimonium vel in exemplum adducantur. Qui excusis his, etiam satis vetustis, adhæserit libris, non immerito affirmabit, alterius a Francisco hoc esse Opusculum. *Ultimum Opusculum est decem perfectionum veri Religiosi, et perfecti Christiani, de quo ibidem laudatus editor hæc præmisit:* In fine codicis Ms. Hiberni recitabantur, ut inferius, hæc Perfectionis viri Religiosi sub nomine D. Francisci, tamquam ab illo scriptæ. Eas tamen non scripsisse, sed habuisse sanctum Virum, probant Firmamentum fol. 25. Manual. Minorum ad initium, et Rodolphus lib. II Histor. Seraph. fol. 169, licet ipsi, tam in Opusculo quam in titulo, inter se discrepent.

Opusculorum
editoris epilo-
gus:

47 Coronidis loco hic addo ejusdem editoris apostropham ad lectorem, quæ sic habet: Hæc sunt, amice lector, quæ reperiri potui, sancti Viri vel certa vel dubia Opuscula. Desideratur adhuc aliud de spirituali lætitia et acedia, hujusque remedio, a Mariano in suo indiculo relatam. Alii volunt, sanctum Virum calamo signasse, quidquid in toto itinere peregit aut vidit notatu dignum, dum pro Jacobi apostoli corpore visendo in Compostellam se contulit, ITINERARIUMQUE COMPOSTELLANUM inscripsisse. Alii demum citant ejusdem Tractatulum de Oratione. Nihil horum, etsi diligenter a me per-

quisitum, huc usque apparuit. Si fors occurrerit, D. communis faciam juris. Vitæ historia, quæ sequitur, ipsa eadem est, quam Bonaventura docto et pio stylo contexit; sed quæ refert sancti Patris Apophthegmata et sententias, tertio tomo Opusculorum suis locis inseruimus, quædamque ex multis miraculo omisimus, ut libentius ad brevioram Vitam legendam lector accedat. *De prætermisissis a Waddingo in Vita per S. Bonaventuram scripta lectorem in Annotatis monui.*

48 Præter Opusculum De Spirituali lætitia etc. in eodem Indiculo suo Marianus etiam memoravit quasdam Laudes in vulgari ad Sorores sanctæ Claræ, nisi forte per has indicare voluerit *Cantica Italico sermone conscripta, de quibus supra egi, nec ille alias meminuit. Apud Waddingum desiderantur præterea, quæ Sanctus ad eandem scripsit de servanda paupertate, cum S. Clara in suo Testamento de illo dicat: Nec contentus fuit in vita sua nos hortari multis sermonibus et exemplis ad amorem et observantiam sanctissimæ paupertatis; sed et plura scripta nobis tradidit, ne post mortem suam ullatenus declinarem ab ipsa. Nequeunt hæc de Regula accipi; de hac enim jam præmiserat ibidem: Scripsit nobis formam vivendi, et maxime ut in sancta paupertate semper perseverarem; sed nec verisimiliter exponi possunt de duabus brevissimis Epistolis ad eas datis et a Waddingo recensitis; cum in harum una solum de servanda paupertate expressa fiat mentio, nec illæ plura scripta proprie dici possint. Atque hic Analectis de S. Francisco, jam satis prolizis, finem impono.*

forte aliqua
alia deperdit
vel latentia.

ADDENDA AD DIEM III OCTOBRIS.

C. B.

IN S. GERARDO BRONIENSI.

Pag. 265 et duabus seqq. in Commentario ad Vitam S. Gerardi prævio num. 299, 301 et octo seqq. Chartam, ab Alexandro, Leodiensi episcopo, in monasterii Broniensis favorem anno 1151 emissam, transcripti, eamque Epacta 20 mendose notari, num. 310 editi, et recte quidem, spectata communi Epactas lunares computandi ratione. Verum fuere veteres computistæ nonnulli, qui quovis anno tot numerarent Epactas, quot eodem anno lunæ dies erant die 22 Martii: hac autem servata Epactas numerandi ratione, annus 1151, utpote quo novilunium in diem 5 Martii incidit ac proin 22 mensis hujus dies fuerit vigesima lunaris, cum Epacta 20 recte conjungitur. Quapropter, cum posteriori hac Epactarum computandarum ratione usus esse possit præmemorata Chartæ scriptor, nequit etiam hæc ex eo, quod Epacta 20 notetur, in notis chronicis dici

corrupta, dubiumque a leco, quod hoc ex capite de illius sinceritate poterat oriri, penitus evanescit. Ad Glossarii tom. I, pag. 310 Cangium, ubi hic scriptor ea, quæ de quorundam veterum in computandis Epactis methodo jam dixi, universim etiam, ut apparet, ad omnes omnino antiquos extendit; nota tamen perperam id abs illo fieri, uti argumento sunt plures scriptores veteres passim obvi, methodum communem, qua hodieque utimur, in computandis Epactis secuti. Ut ceteros huc minus prope spectantes omittam, ipsiusmet S. Gerardi biographus, qui sæculo circiter integro ante scriptorem Chartæ jam memoratæ floruit, pag. 319, num. 80 in fine annum Christi 939, cui obitum S. Gerardi illigat, cum Epacta 20 componit, quæ tamen non nisi secundum communem Epactas computandi rationem anno illi congruit, ut cuique calculus incunanti manifestum evadet.

ADDENDA AD DIEM IV OCTOBRIS.

IN S. MARSO PRESB. CONFESSORE.

Pag. 341 in Sylloge de S. Marso presb. confess.

Cur hæc Ap-
pendix detur.
Sancti cultus
Essendie

Post excusam hanc Syllogen in manus nostras inciderunt quædam Mss. Notitiæ, ad Majores meos olim misse, sed alieno loco sepositæ, in quibus cum nonnulla legantur de S. Marsi cultu in libera imperiali illustrissimarum canonissarum Essendie ecclesia, in qua corpus, seu majorem ejusdem corporis partem, jam ab aliquot sæculis honorari, in Sylloge diximus, ea huc referenda putavi, maxime quod quædam doceant, de quibus in Notitiis ad mea

quæsitæ ex eodem loco remissis altum est silentium. In primis ex istis nuper inventis discimus, S. Marsi festum annum in Essendie ecclesia celebrari, aut certe olim celebratum fuisse die 6 Octobris, qua de re posteriores notitiæ silent. Additæ etiam sunt Lectiones de illo, quarum una brevior transcripta notatur ex Ms. Passionali Bodecensi mensis Octobris; altera longe fusior ex pluribus Officii Lectionibus in unum velut Sermonem compacta est, vel ex unico

A unico sermone in plures lectiones potius olim partita, desumptaque ex Ms. Passionali membranaceo monasterii Abdinghoffsensis Paderbornæ in Westphalia.

die 6 Octobris: ex Sermone de illo ibidem dicto

2 Breviori præfixus hic titulus est: Transitus S. Marsi presbyteri et confessoris, cuius festum colitur prid. Non. Octob. alteri vero iste: Sermo in festivitate S. Marsi presbyteri et confessoris. Sermone hunc coram Essendiensis ecclesie tunc temporis seu monachis, seu canonicis, aliquando dictum fuisse, persuasum mihi habeo, tum quia orator in eo diserte asserit, sacra Marsi pignora Autrico, sive ex Autissiodorensi territorio, translata fuisse in ecclesiam, in qua perorabat, in eademque tunc etiam quiescere; tum quia auctores suos fratres appellat, et ecclesiam monasterium nostrum. Ex phrasibus autem in Sermone hoc atque in breviori illa Lectione communibus manifestum fit, aut hanc ex illo contractam, aut in illo plurimum auctam esse. Etatem auctoris haud facile divinaverit: nam licet ex verbis infra recitandis is videri possit non integro sæculo advectis Essendiam S. Marsi reliquiis posterior, longe tamen se posteriorem prodit, dum earundem illuc adventum affigit anno 864, quod tam ex tempore foundationis monasterii Essendiensis passim credito, quam ex dicendis neutiquam verisimile est.

quædam excerpta hic restantur,

B 3 Sermone exordium accipe: neque enim operæ pretium esset totum recitare. Gloriosam hujus diei solemnitatem exultabilem nobis, Fratres carissimi, beati confessoris Marsi commemoratio reddit. Dignum quippe est, ut de sempiterna ejus in gloria deest forte vita, vel abundat in] nos gaudeamus, de cuius etiam temporali occasu angelorum cum omnibus Sanctis chorus exultat. Quomodo enim non summo in terris gaudio hodiernum diem celebremus, cum eum et in cælis angelis festivum esse, sciamus. Si quidem hodie B. Marsus digna laborum suorum præmia percepit: hodie de hac valle lacrymarum ad gaudia æterna migravit: hodie e terris ad Paradisum transivit... Quapropter, dilectissimi, quamvis omnibus ubique Christianis de tanta Confessoris gloria communis debeat esse lætitia, nobis tamen specialius est et uberius lætandum, qui cum meritorum virtutibus sacrosancta simul ejus pignora possidemus.

ex quibus discimus, sacras illius reliquias

4 Decet enim, ut, ubi glorificata, et semper glorificanda ossa habentur, ibi quoque in die, quo sacrosanctus ejus de mundo transitus celebratur, lætitiæ sit principatus; ubi eo amplius in Domino exultare, et divinæ bonitatis gratias agere debemus, quod sanctus iste Patronus, iste alibi natus, alibi conversatus, alibi ad cælum receptus, nobis procul positus ineffabili pietate datur, et sua pia voluntate est condonatus. Post multa alia, de miraculis, quibus sacra ista ossa in eadem ecclesia claruisse, generaliter asserit, hæc addit: Ibi (in monte Autrico apud Autissiodorum) quondam vivens signa potenter operabatur; hic mortuus miraculis mirabilibus coruscavit... Quanti enim nunc ad sacrosanctam ejus tumbam perique longo tempore orbat, plerique ab ipsa nativitate cæci, illuminantur? Quanti surdi, reseratis auribus obstaculis, recipiunt auditum? Quantis vel linguæ officio, vel ambulandi usu privatis, illis loquela, istis redditur gressus? Quanti denique diversis modis contracti optatam merentur sanitatem?

in eadem ecclesia miraculis claruisse;

5 Videmus plerumque, aliquos non perfecte statim convalescere, sed paulatim singulis membris in sanitatem redire: quod ideo facit, nostræ in omnibus saluti consulens, divina Majestas, ut in ista valetudinum diversitate videamus, quid insanis, quid pro morbidis sit postulandum; atque ita semper magis magisque ad divinam Clementiam vel laudandam, vel exorandam excitetur etc. Hæc omnia indicant, sermonem hunc, ut divi, in Essendiensi ecclesia habitum fuisse; ubi enim in Westphalia, quam idem orator antiquo more Saxoniam appellat, sacra Marsi ossa tumbaque tunc fuerint, quam Essendiam, ubi majorem ipsius corporis partem, Autissiodoro, ipso oratore agnoscente, acceptam pretiosæ Octobris Tomus II.

inclusam tumbæ antiquitas quiescere, et hodieum quiescere, in comperto est?

6 Porro quamvis satis proluxus hic sermo sit, de Sancti tamen gestis non alia docet, quam quæ ex S. Peregrini Actis jam dedi in Sylloge. Audi ipsum oratorem de hoc argumento loquentem. Denique, ut eorum relatione comperimus, a quibus sacrosanctas ejus reliquias accepimus, speciale, ut seniores eorum tradiderunt, penes ipsos de eo scriptum habebatur, in quo tota vitæ et actuum ejus historia continebatur; sed, quoniam modo perierit, incertum habetur. At rursus post pauca: Quamvis specialia de eo, ut diximus, scripta perita esse ferantur, invenimus tamen in Passione S. Peregrini, vel unde esset, vel quantæ sanctitatis et virtutis existeret etc. Itaque cum ex S. Peregrini Passione narret, quæ jam discussi in Sylloge, ea hic non describam. Præterito pariter laudes, Marso cum aliis apostolicis viris communes, proluxasque exhortationes, quibus auditores suos ad imitandas illius virtutes sic exstimulat, ut tamen de ejusdem gestis præterea nihil exponat.

AUCTORE C. S. sed de ejusdem gestis nihil præterea ex illo discimus.

7 Subjicio igitur, quæ de translatis ejusdem Sancti Essendiam reliquiis memorat. Egregius (inquit) Christi Sacerdos post multa, quæ in terris gesserat bona, confessor defunctus, et in ecclesia, quam primo adventus sui tempore in Autrico construxerat, juxta altare est sepultus, ubi et nos sacratissima ejus ossa, ut in Translatione ejus plenius refertur, anno post Incarnationem Dominicam DCCCLXIII suscipere, et ad nostrum, Christo propitio, monasterium transferre meruimus. Nescio, quam hic Translationis historiam, ceteris omnibus scriptoribus ignotam, laudet; at, quotquot alii de Essendiensibus S. Marsi reliquiis meminuerunt, illas toto sæculo serius, Ottonum scilicet tempore, illic depositas referunt. Adhæc diploma S. Alfridi Hildesemiensis episcopi a Sollerio nostro in litij sancti episcopi Actis tom. III Augusti pag 215 et sequenti ex Schatenio recusum, dubitare facit, an Essendiensis ecclesia jam exstiterit anno 864; cum istud foundationis diploma primo datum legatur anno 877, circa quem annum ejusdem loci fundatio passim reponitur.

Translatio reliquiarum in eodem figuratur anno 864.

E

8 Quam ob rem annum 864, ab oratore assignatum, vitiosum esse, existimo, ipsumque oratorem, nisi amanuensem culpæ malimus, multo esse juniorem, quam ex mox datis verbis posset videri; quod postremum ejusdem stylus etiam persuadet. De monte Autrico, sanctique Marsi sepultura consule Syllogen. Rectius, ut apparet, Lectio brevior ex codice Bodecensi superius laudato, prætermissa rei gestæ anno, sic habet: Sanctus vero Marsus (post S. Peregrini episcopi martyrium) prædicationi nihilominus insistens, multaque miracula faciens, tandem in pace quievit, et ibi (apud Autissiodorenses) corpus ejus honorifice traditur sepulture. Pluribus annis elapsis (seculis poterat dici) corpus prædicti Confessoris ad Assindensem (nunc communius Essendiensem dictam) ecclesiam transferretur, et per Mechthildem, ibi abbatissam et sororem Ottonis ducis Saxonum, in capsâ deaurata, et lapidibus pretiosis deornata, digne imposita majori altari, honorifice asservatur. Certe hæc referi nequeunt ad annum 864, sed ad sæculum x, quo Ottones Saxonie duces et imperatores floruerunt.

sed hæc ad Ottonum tempora referenda est.

F

9 De Mathilde aliqua laudata ecclesie tunc temporis abbatissa conveniunt recentiores omnes; quæ tamen illa fuerit, non item. Bucelinus parte 2 Germanie sacre pag. 145, ac post ipsum Dionysius Sammarthanus in catalogo abbatissarum Assindensium, seu Essendiensium, eam Ottonis II ducis Saxonum et imperatoris ex Theophania Constantinopolitana filiam, ac Ottonis III sororem faciunt, consentiuntque Notitiæ Essendia ad me missæ, uti et Gelenius in Colonia supplice pag. 48. In Lectione Breviarii Autissiodorensis, quam in Sylloge recitavi, legitur major S. Marsi corporis pars tempore Hugonis de Cabilone, Autissiodorensis episcopi, ab Othone III imperatore in Westphalam translata etc.

At quæ fuit Mathildis abbatissa tumbæ inscripta?

AUCTORE
C. S.

circa annum Domini millesimum. Cum vero ex canonici le Beuf *Historia Autissiodorensis* didicissem, laudatum Hugonem Ottoni III fuisse percarum, verisimile mihi apparuit, S. Marsi reliquias ab hoc antistite eidem Ottoni, et ab hoc sorori suæ Mechthildi seu Mathildi donatas esse. Et Mechthildem quidem Ottonis III sororem novimus, verum hanc Essendiensibus abbatissis certo annuere nequimus.

Papebrochius
ex ejusdem
tumbæ inscrip-
tione putat.

10 Papebrochius noster ad diem 21 Maji illustravit Acta venerabilium comitum Palatinorum, Erenfridi, seu Ezonis, et Mathildis, quæ Ottonis III soror fuit, eorumque filia B. Richeza, Polonorum regina; ex quibus in rem nostram hæc accipe. Erenfridus comes Palatinus Mathildem, Ottonis II ex Theophania filiam, Ottonis III sororem, consentientibus eodem Otone fratre, et matre Theophania, ex monasterio Essendiensi accepit uxorem, non serius quam anno 990, quo Theophania obiit: Mathildi vero Essendiensi abbatissæ etiam anno 1005 omnia monasterii sui privilegia renovata confirmataque a S. Henrico imperatore fuisse, laudati Bucelinus et Sammarthanus affirmant. Aut igitur Mechthildis hæc omnino alia est ab Essendiensi abbatissa, aut jam nupta Erenfrido Essendiensem abbatiam tenuit, quod postremum minime verisimile est, tum propter alia, tum quia Mechthildis Erenfridi uxor in monasterio, quod cum marito suo fundavit, Brawilerensi sepulta fuit; Essendiensis vero abbatissa in fundato a se in Essendiensi territorio Rellinckhausenii virginum canobio requiescit.

B
duas in ea
Mathildas
memorari,
amicam et
neptem.

11 Laudatus Papebrochius pag. 82 in *Annotatis* censuit, duas Mathildas a Bucelino confusas, eamque, quam Adelheidi suffectam statuit, perperam Ottonis II filiam appellatam esse. Adelheidi (inquit) Ottonis primi filia, successisse Mechthildem, scribit.... Bucelinus.... sed erravit, quando ipsam Ottonis II filiam fecit, adeoque cum hac sua nepte (Erenfridi conjugæ) confundit; quæ nomen ab illa (Quidilburgensi abbatissa) in baptismo habuisse potuit, et ideo huic commissa in juventute fuisse; nimirum in monasterio Essendiensi, unde Erenfrido nupti tradita est. Utramque satis clare distinguunt versus descripti in tumba S. Marsi,.... quos sic legendos puto, Bucelini editionem cum egrapho ad nos misso, satisque diverso, inter se conferens:

Hoc opus eximium gemmis auroque decorum
Mathildis vovit Theophanæ, quod bene solvit
Abbatissa bona Mathildt, hæc chrysea dona
Regi dans regum: quæ res deposcit, in ævum
Spiritus Ottonis pascit cælestibus oris.

C

Domina Mathildt me fieri jussit.
12 Pergit Papebrochius: Vivebat autem illa (quæ tumbam fieri jussit) adhuc anno mii, quando S. Henricus ipsi confirmavit Essendiensis ecclesiæ immunitates et privilegia, ut ipse Bucelinus scribit. Ezonis vero uxor videtur viro juncta fuisse circa annum cmlxxxvi; certe ante annum cmlxxxix, quo mater ejus Theophano (qua vivente, ipsa nupserrat) obiit, teste Dithmaro. Ex hac igitur inscriptione votum de S. Marsi tumba faciendâ tribuit Mathildi Theophanæ, id est, Ottonis II ex Theophania filia, Ottonis III sorori, et Erenfridi conjugi; voti vero executionem Mathildi, Ottonis I filia, abbatissæ Quidilburgensi, dictæque junioris Mathildis amicæ. Sed an hæc Quidilburgensi simul ac Essendiensi

C. B.

Pag. 544 in *Commentario* de SS. Domnina, Berinna et Prodoce num. 7, lin. 16 inter voces perspicio et adhæc pro insertis habere sequentia: *Accedit, S. Augustinum, uti in Notis ad citatum libri primi de Civitate Dei cap. 26 Coquæus recte observat, de sanctis Feminis, de quibus ibidem agit,*

abbatis præfuerit, hactenus non comperi; id tamen certum est, si S. Henricus cuidam Mathildi, abbatissæ Essendiensi, anno 1005 privilegium concesserit, hanc diversam fuisse a laudata abbatissa Quidilburgensi, quippe quam obiisse, constat, ante matrem suam Adelheidem imperatricem, cujus mortem Pagius in *Critica* Baronii anno 999 reponendam docet.

15 Egidius Gelenius in *Colonia supplicæ* pag. 48 inter lipsantheas anno 1654 in publica *Supplicatione* per eam urbem circumlatas tumbam S. Marsi recensens, ex ejusdem inscriptione censuit, eandem esse donum Ottonis II imperatoris, et Theophaniæ, augustæ ejus conjugis, tunc asceterio Assindiensi collatum, quando illi Mechthildis, eorumdem augustorum filia... præsedit. Quapropter inscriptionem tumbæ hoc legit modo:

Hoc opus eximium, gemmis auroque decorum
Mathildis vovit, Theophanu quod bene solvit,
Regi dans regum Mathildt hæc crysea dona
.....um
Spiritus Ottonis pascit cælestibus. . . . o . . .
Domina Me fieri
Mathildt Jussit.

Addit, in eadem arca aurea effigiem Ottonis II visi inter has duas inscriptiones Græcæ: ΜΙΑ ΕΝ ΧΩ ΗΙΤΟΣ ΚΑΘΙΑ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΡΟΜΑΙΩΝ Ε.Ο.*. quas sic exponit Latine: Una in Christo firma germanitas. Imperator Romanorum gloriosus Otto: E et quidem sat recte, si pro πῶς legas πῆρ. Papebrochianæ opinioni hic etiam favent vox germanitas, et effigies Ottonis II; hic enim germanus frater fuit Mathildis abbatissæ Quidilburgensis ex Ottone I et Adelaide.

Gelenius vero
eamdem tum-
bam Ottonis
II et Theophania
donum
esse censuit.* i. e. ἑυδο-
ξος Ὀττώ

14 Habe etiam egraphum inscriptionis apud Bucelinum, a suo, ut annotavit Papebrochius, imo etiam a Geleniano diversum:

Hoc opus eximium, gemmis auroque decorum
Mechthildis vovit, quæ Theophanum quoque
solvit,

Abbatissa bona Mechthildis chrisea dona
Regi dans regum, quæ rex deposcit in ævum
Spiritus Ottonis pascit cælestibus oris.
Post hæc subdit Bucelinus: In pede tumbæ hi
versus:

Hocce decus gemmis Cosma Damianeque vobis
Fecit Mathildis mercans æternæ caducis.
Theophanu cælis etc.

Cetera hic desunt, sive quod legi non possent, sive alia de causa. Hactenus inscriptiones apud Bucelinum, quæ aliis vitiosiores videntur. Ceterum nominantur SS. Cosmas et Damianus quia ecclesia Essendiensis iisdem dicata est.

Ejusdem li-
psanthece
inscriptions
ex Bucelino.F
Conclusio
Appendicis.

15 Porro, si Papebrochii supra exposita opinio vera sit, debuit S. Marsi reliquiarum Autissiodoro translatio contigisse ante diem 6 Februarii anni 999, quo die Mathildis Quidilburgensis abbatissæ obitus figendus est ex Dithmaro; nec referri poterit ad episcopatum Hugonis, si hic Autissiodori primum sedere cæperit eodem anno 999, uti ex canonico le Beuf in sæpe dicta *Sylloge* num. 19 et sequenti verisimile dixeram: poterit tamen, si S. Marsi tumbæ constructio tribuenda sit alteri Mathildi, quæ post laudatam Quidilburgensis abbatissæ obitum Essendiensibus præfuerit. Hæc veritatis inquirendæ amore ad meam de S. Marso *Sylogem* addenda judicavi.

IN SS. DOMNINA, BERINNA ETC.

temperantius loqui ob circumcelliones hæreticos, qui sancti doctoris ætate, uti ipsemet hæresi LXIX testatur, stulta martyrii opinione impulsus per mortes varias maximeque præcipitiorum et aquarum et ignium se ipsos necare furibundorum in morem solebant.

IN